

đọc lại
thơ tình Nguyễn Tất Nhiên

Năm 1992, khi còn đang ra sức ... làm mướn để kiếm ăn, nghe tin Nguyễn Tất Nhiên vừa tự ý thoát đi mà bỏ lại thân xác mình trong một chiếc xe đậu càng đâu đó ở Cali, tôi nhớ dường như có một chút gì động đậy trong tôi, y như vừa hụt một bước chân. Và một thoáng nghĩ ... chắc phải vậy ! Đêm về có làm một bài thơ tựa là Thi sĩ trong tập note rồi bỏ vào tủ khóa kín lại. Thơ chắc chẳng có gì hay lắm nên kết bài tôi có chêm mấy câu thơ của Thanh Tâm Tuyên gọi là dựa hơi ... dĩ nhiên là có ghi chú xuất xứ rõ ràng.

Tôi biết những người khóc lẻ loi

Lệ là những viên đá xanh

Tim rữ rượi.

- Tôi không quen biết Nguyễn Tất Nhiên. Nhưng tôi biết có-những-người-khóc-lẻ-loi nên tôi kết bài thơ của tôi như vậy.

Vậy rồi thôi, người đi đã đi khuất, tôi đi làm mướn tiếp tục.

Dĩ nhiên, như nhiều người khác đồng lứa, tôi đọc thơ Nguyễn Tất Nhiên đã từ lâu lắm, từ khi còn tuổi hai mươi. Mãi cho đến khi già làm người lớn đi dạy học, dấu trái tim trẻ không còn xóc nổi nhưng vẫn chưa tới đổi lạng lờ. Lắm khi vẫn còn rung động vì một câu thơ hay bất chợt của ai đó. Kể cả những câu thơ tình rất học trò của Nguyễn Tất Nhiên. Với những ẩn dụ rất mới, rất khéo, rất bạo, lắm lúc như muốn lung lay cái khung cũ kỹ đã rêu phong của thi ca truyền thống. Nhưng rồi thôi. Có điều tôi biết chắc học trò của tôi, trên dưới 16, 17 tuổi đôi khi 18 ... nhất là mấy cô áo dài trắng tóc thè đến lê thê, nếu khảo bài hỏi thơ Cao Bá Quát với lại Nguyễn Du thì nhiều phần là áp ứng mà hỏi thơ Nguyễn Tất Nhiên thì hồng chửng là thuộc lâu lâu. Nói vậy không có nghĩa là khất khe với học trò cũ. Nói vậy để thấy rằng thơ Nguyễn Tất Nhiên hỏi đó rất được ưa chuộng trong giới trẻ, nhất là giới-trẻ-học-trò. Điều đó không có gì khó hiểu. Thơ tình kiểu này thì chỉ có dạ sắt mới ngoảnh mặt làm ngơ đối với mấy cô nàng tâm hồn còn lơ mơ như nắng sớm. **Nắng bờ sông như màu trang vở cũ, thườ học trò em làm khổ ai chưa. Hay em hãy đứng trước gương làm dáng, tự khen mình đẹp quá đi em. Rồi anh muốn khóc trong buổi đầu niên học, bởi yêu em nên sầu khổ dịu dàng. Hoặc hai năm tình lận đận, hai đũa cùng xanh xao, em không còn thất bím, nuôi dưỡng thời ngây thơ, anh không còn lính quýnh, giữa sân trường trao thơ. Nhất là những lời thơ dễ thương đó được phổ nhạc rồi tì tê trên đài phát thanh hay các tiệm kem hay các quán cà-phê-văn-nghệ nhan nhản ở các tỉnh thành miền Nam thuở đó. Thơ đó, nhạc đó được yêu chuộng song song dù nghịch đảo với nhạc Trịnh Công Sơn. Kể ra, đúng là một thời trăm hoa đua nở dù nở trong khói đạn mịt mù. Vậy mà không biết tại sao hỏi đó, thích thì thích nhưng rồi vì nhiều lý do nào đó mà ít khi nhắc đến. Tại quá lứa ? Hăm ba hăm bốn thì đã tới đâu mà tự thấy đã cổ. Tại nghề nghiệp ? Có thể. Nhưng đâu ai**

cắm. Miễn đừng đem vô lớp mà rao giảng. Nghĩ tới nghĩ lui lại nhớ lời má la hồi nhỏ cái thằng gì như con lật đật nghĩa là không có chút nào kiên nhẫn, muốn gì là muốn lấy được. Chắc tại vậy mà lớn lên trọng trọng chút rồi là chuyện gì cũng húc đầu thẳng vô, được ăn cả ngã về không, hông có thích cái chuyện ... chạy vòng vòng. Thấy êm chèo mát mái thì cặp bến mà hông được thì rẽ xuống sang bãi khác. Chắc tại vậy, mà mỗi lượt nghe chuyện ta chạy vòng vòng ta chạy mòn chân .... tôi thấy làm như hơi ... oải chân. Cái tánh bê tha đó lớn lên cũng không bỏ. Hồi nhỏ mê hai câu thơ của Đinh Hùng. Làm học trò không sách vở cầm tay. Có tâm sự đem nói cùng cây cỏ. Cho đến khi đời đùn đẩy cho đi làm thầy cũng hông chịu chừa. Lại còn sửa trại ra mà nghêu ngao với bạn bè. Làm thầy giáo không sách vở cầm tay. Có tâm sự đem kể cùng bia lạnh. Cái lối sống như vậy cũng vận tới chuyện văn chương của mình. Thơ tình Nguyễn Tất Nhiên đôi khi nghe hiền quá kể cả khi giận lấy dù có khi đem cả chúa cả di tu ra mà kêu ca. So ra thấy như mình đã quá lứa lỡ thời. Lại nữa, đầu những năm 70, cuộc chiến ở đó đã lan vào tới thành phố. Những chuyện làm bận tâm là cái kẻ bên, cái trước mắt. Là đường liên tỉnh bị đắp mô, cầu cống bị giật sập. Là tiếng xe cứu thương chiều chiều xả còi hú còi như la hoảng. Là tiếng đại bác dội vào đêm giới nghiêm như cú đấm cách không vào tim não. Là lệnh tổng động viên. Là đưa học trò trai quá tuổi từ giã đi trình diện Trung Tâm Nhập Ngữ số 4... Là ly rượu nếp than ực-cạn-một-hơi đem tái ngộ bạn bè trở về nguyên vẹn sau cuộc hành quân tốt dưới miệt U minh lúc nhúc đĩa vắt với hàm chông và B40 và AK 47... Vậy đó, làm sao nói hết cái tâm trạng phức tạp của một người cùng lứa tuổi với bạn bày lại được ưu đãi cho đứng né bên lề, khi cuộc chiến tới hồi khốc liệt nhất. Và bom đạn thì vô tình. Và sống chết thì bất công hết chỗ nói.

Chắc tại vậy mà thơ Nguyễn Tất Nhiên có làm tôi nghĩ ngợi. Nhưng không đeo đẳng cùng tôi.

Chắc tại vậy, mà bây giờ, mấy chục năm sau, lúc năm sắp cùng tháng đã tận tới chục lần, nhiều khi rồi rảnh, nghĩ nhớ lung tung lại thấy mình đã lỡ là quá với một tài thơ không-giống-ai mà cũng không ai giống vậy.

Thử trở lại cái thời người thi sĩ ấy chưa kịp tuổi đôi mươi mà thơ thần đã chạy vòng vòng trong trái tim của không biết bao nhiêu là người hâm mộ. 14 tuổi làm thơ. 16 tuổi in thơ. Anh hoa phát tiết ra ngoài ...

Có dịp ra vô trường lớp lúc đó, ở bậc trung học, chuyện làm thơ in thơ và nổi tiếng của Nguyễn Tất Nhiên với tôi phải kể là hi hữu. Bên kia bờ bắc sông Bến Hải thì bít bùng, dòm đờ con mắt cũng chỉ thấy ... mịt mù. Còn khắp nơi ở miền Nam Việt Nam, từ những năm 60, từ quận lên tỉnh, nơi nào có trường trung học là gần như nơi đó có những ... thi văn đoàn do những người học trò khoác áo văn nghệ lập ra. Những người học trò trung học đó, dĩ nhiên vốn là máu mủ ruột rà của một dân tộc rất sinh thơ nên hồn thơ ... phát triển rất sớm. Hay dở chưa kể, mà hay dở cũng là một khái niệm rất tương đối, nội cái việc làm thơ mà không giấu diếm, mà kết bạn, mà tô vẽ lên mấy tờ bích báo dán đầy

tường, hoặc cặm cuội quay ronéo rồi đem biếu không, phổ biến dù có giới hạn đã là một chuyện hết sức ... không thường. Hơn nữa, thơ vượt ra ngoài giới hạn của nhóm, của địa phương để lan tỏa ra khắp mọi miền đất nước càng là một chuyện phi thường hơn nữa. Nguyễn Tất Nhiên khi còn rất trẻ, là một người làm thơ trong số người làm thơ phi thường đó.

Dĩ nhiên để cho công bằng, hẳn phải nói rõ hơn chút xíu. Thơ Nguyễn Tất Nhiên, dù hẳn là đã hay như ... thơ nhưng để cho được phổ biến rộng rãi đến vậy, một phần cũng là nhờ công phổ nhạc của Nguyễn Đức Quang ngay từ bài đầu tiên Vì tôi là linh mục rồi đến Phạm Duy, Anh Bằng và vài nhạc sĩ khác. Nói vậy không có chút nghĩa gì là hạ giá thơ Nguyễn Tất Nhiên xuống thứ bậc nào hết. Nói vậy để hiểu rõ hơn tình cảnh của người làm thơ trong thời buổi loạn ly. Dĩ nhiên thơ phổ nhạc mà hay thì điều kiện tiên quyết là thơ ... phải hay. Tiếng đàn Bá Nha hẳn là phải đạt đến cung bậc thưởng ngoạn của Tử Kỳ mới thành ra tri âm tri kỷ. Nhưng chuyện phổ biến lại là một chuyện khác. Thử nghĩ coi, trong một xã hội đương hồi giặc giã, cái chuyện ngồi nhàn nhả mở sách ra đọc, lật từng trang giấy in mà sẫm soi chữ nghĩa lắm khi lại là một chuyện không dễ làm. Ngoài bưng biền thì đạn nổ triền miên, người chết không kịp trần trời. Trong phố xá thì biểu ngữ, lựu đạn cay mờ mắt, người sống càng lúc càng lao đao. Chợ búa thì giá cả leo thang bất kể làm mâm cơm càng lúc càng teo tóp ... Người có ngồi yên thì lòng cũng chẳng yên mà thơ với thần. Sách báo dẫu đầy tràn mà thời gian để nhàn nhả thưởng thức dường như cũng hạn chế. Học trò ở quê lắm khi vừa học đêm vừa canh chừng nhào xuống hầm trốn đạn pháo kích. Lính tráng ngoài mặt trận có khi phải che đèn dưới phòng tuyến mà coi, chữ còn chữ mất. Thành ra, thơ văn dẫu hay cách mấy cũng khó mà tìm người san sẻ. Tại vậy, mà phương tiện truyền thông rộng rãi nhất là mấy cái ra-dô ra rả ngày đêm. Mà ra-dô thì ít khi đọc thơ. Ra-dô thì phát nhạc nghe mệt nghỉ. Ấy là chưa nói đến băng cát-sét bán đầy ngoài chợ trời mà người ta thâu, sang nhạc "vô tư" bất kể đến bản quyền tác giả. Từ đó, người ta nghe nhạc bất cứ lúc nào và ở đâu. Học hành, tình tự, làm việc, mua bán, hành quân, uống cà phê, nhậu nhẹt ... gì cũng có thể có "phụ diễn tân nhạc" miễn phí.

Tại vậy mà nói nhạc đã góp phần đem thơ Nguyễn Tất Nhiên đến với mọi người rộng rãi hơn. Tại vậy mà gần như ai nấy cũng có lần biết qua cô ... em-hiền-như-ma-soeur hay ông linh mục không-mặc-chiếc-áo-dòng. Kể ra thơ với nhạc đã duyên nợ nhau từ tiền kiếp !

Từ những bài thơ đầu tiên sau đó được in lại trong tập Thiên tai, hẳn là ai cũng phải nhận rằng thơ có gì lạ lắm. Không lạ vì cái loại đề tài chuyên khoa thất tình. Mà lạ vì những câu thơ giản dị, chữ nghĩa nhẹ nhàng trơn tru gần như thoát ra tự nhiên ngoài cửa miệng. Không có kiểu cách làm dáng, đua đòi. Vậy mà thấm lòng người còn hơn khăn tay thấm nước mắt.

Thử đọc lại đôi câu, hẳn là một trong những bài tình thứ nhất

**Đôi mắt tròn, đen, như búp bê
Cô đã nhìn anh rất... Bắc Kỳ
Anh vái trời cho cô dễ dạy
Đề anh đừng uống mớ tình si**

Hay

**Anh vái trời cho cô đừng dưng
Coi như Hà Nội - xứ hoang đường
Đề anh còn dắt cô đi dạo
Còn rủ cô vào rạp cải lương**

Thơ 7 chữ vốn trịnh trọng mà tỏ tình nghe nhẹ hững như nói chơi, nói chơi mà ăn thiệt. Thi ảnh chẳng cần vay mượn đâu cho xa. Thi ảnh là cái trước mắt, gần bên, nhan nhản ... Cái đáng nói là làm sao biến cho được những thực thể loanh quanh, lắm khi gần như vô vị thành cái thi vị. Còn rủ cô vào rạp cải lương. Những năm 60, 70 ở miền Nam khi mà người ta còn đang đậm dục với *These boots are made for working* với tiếng hát của Nancy Sinatra hoặc nhún nhảy với *Poupée de cire, poupée de son* qua cái giọng nhí nhảnh của cô nàng France Gall ... chưa hề đến nhạc rumba boléro Việt Nam ề a không biết một từ đầu trên xuống tới xóm dưới ... mà dám rủ rê người ta đi coi cải lương thì quả là bạo còn hơn bỏ vô khu ... làm cách mạng. Có thể cũng do cái tánh ngang ngạnh ngược đời. Hoặc một chút nghịch-ngợm-trưng-giỡn-con-nít. Đã gọi người ta là cô em Bắc kỳ nhỏ nhỏ, tóc "demi-garçon" mà rủ đi coi cải lương thì cũng giống như kêu con gái lục tỉnh đi xem chèo cổ. Rủ rê mà làm như chọc ghẹo xỏ xiêng không bằng. Ai mà hồng giận. Nhưng điều đó có nói lên được gì không bản chất của cái loài gọi là ... thi sĩ. Muốn là làm, bất kể. Và lắm khi, ngược đời.

Bài thơ làm cho gái Bắc lại rất cái giọng Nam kỳ. Trực tiếp, ngay bon chẳng thêm vòng vo chi cho mệt. Mà dễ thương hết mức. Nếu được cho khen một tiếng theo lối nói của mấy ông chuyên làm mai mối hồi xưa là ... không có môi miêng. Ờ, nói thẳng, nói ngay, nói huých tẹt .. mà điều bộ dễ lắm sao cái lối nói ... không rào trước đón sau. Chẳng biết, hồi đó, bài thơ có làm xiêu lòng ai không chớ bây giờ đọc lại thấy mấy câu tán tỉnh đó mới duyên dáng làm sao. Chữ nghĩa tuôn ra đâu như có sẵn, chẳng cần phải moi óc nặn tim làm chi cho mệt. Người có thấy ra sự chân thành trong chữ nghĩa đó chẳng. Lời lẽ chân thành mà gây ra xúc cảm đến vậy, há chẳng phải là thơ thì là gì ! Thơ làm cho người đọc, nhất là cùng lứa tuổi học trò như thi sĩ, xúc cảm và yêu thích vô cùng. Nhưng xui rủi (hay may mắn !) là dường như người trong cuộc chẳng mấy may xúc động. Có phải chính vì sự từ chối của ai đó nên đời thắm thía thêm được hai năm tình lận đận, mới có màng ta chạy vòng vòng quỳ té dưới chân người, đời mới hoảng vía biết thêm có ông linh mục không mặc áo nhà dòng, mà chỉ biết giảng lời tình nhân gian. Hồng phải sao . HL Mencken có lần đã nói hôn nhân là một cuốn tiểu thuyết mà nhân vật chính đã chết ngay từ chương đầu ! Nếu tình mà nồng thì làm gì đời có những câu thơ tình lạnh ngắt như giọt mưa vờ trên tượng đá. Uống lắm thay !

Có một bài thơ làm đâu cũng khoảng đó, lúc vừa 19 tuổi, rồi được phổ nhạc làm người ta mê mãi với âm khúc nhẹ nhàng, những nốt nhạc lên xuống trầm bổng mà âm vực không quá cách biệt làm nghe ra như tiếng thì thầm của những giọt mưa rớt trên tóc, trên vai, trên vạt áo dài ai đó ... Bài hát Em hiền như ma soeur soạn từ bài thơ 5 chữ với cái tựa cụt ngủn Ma soeur. Dì phước, bà phước hay chơi tiếng tây thẳng thừng ... ma soeur. Những danh xưng nghe rất quen tai mà gần gũi thì chừng như không. Nhất là đối với đám con nít mới nứt mắt đã được gửi vào nội trú trong các couvent hay khi phải vô nhà thương ... thí. Là lạ ở bộ áo choàng phùng phình lớp lớp trong lớp ngoài, lắm khi thêm cái mũ trùm đầu với đôi cánh như sắp sửa bay lên trời ... Họ giấu mình trong những nhà tu kín hay xốc vác việc đời trong những bệnh viện, những viện mồ côi, những nhà dưỡng lão ... Họ sống trong một thế giới riêng, tách biệt khỏi những xáo động của cái đám đông lồ nhố người phàm mắt thịt. Và ít hay nhiều, tự dưng trong xả hội nảy sinh ra một khoảng cách. Cái khoảng cách giữa tội lỗi và thánh thiện, giữa địa ngục và thiên đàng. Tự dưng rồi như có một cái gì làm e dè khi phải xấp lại gần cái cõi người lẽ ra là thân thiện lắm. Vậy đó, tự nhiên rồi cái thế giới đó trở thành gần như cấm kỵ, đứng xa mà nhìn chớ có trà trộn mà ... vô đạo. Tín đồ, hay ngay cả người lương, hẳn ai cũng có niềm tin như vậy.

Vậy mà, có lúc có chuyện lạ xảy ra ... Người ta chắc có người rửa thầm, có người cười khà. Nhưng thích hay không thích, hẳn đều không khỏi ngạc nhiên khi có kẻ gọi người mình yêu là ... ma soeur ngon ơ, cái danh xưng vốn dĩ mang tính cách tôn nghiêm. Trong chỗ riêng tư thì không nói gì. Đàng này, giữa chỗ đông người ... Cái chuyện đem tình riêng xấp lại gần chùa chiền hay nhà thờ không phải là hiếm. Khi Điệp tìm tới Lan (**) thì ni cô cắt đứt giây chuông. Khi **hoa trắng thôi cài trên áo tím thì anh làm chiến sĩ giữ quê hương ... giữ cả lầu chuông nóc giáo đường (***).** Vậy thôi, người ta đứng né né bên hông nhà thờ hay ngoài cổng chùa. Chưa có ai xắn xả nhào vô tới trong cấm địa. Vậy mà, bỗng dưng có người gọi đích danh người mình yêu, người mình si là ma-xơ. Gọi mà không sợ phạm thánh. Quả là yêu thương hết dạ. Tuy nhiên gọi được vậy rõ ràng là từ chí tình tới chí lý ! Đinh Hùng có lần cũng tung hô quá mạng. **Ta đặt em lên ngai thờ nữ sắc. Trong âm thầm chiêm ngưỡng một làn da.** Mà điều Kỳ nữ của Đinh Hùng nghe ra xa xôi quá. Xa như cái thế giới mộng mị mộng hoài rồi cũng chỉ thấy chiêm bao. Đàng này ma-xơ của Nguyễn Tất Nhiên gần gũi hơn nhiều, áo chùng trắng hay xám, thánh giá đeo cổ ... là những hình tượng rất quen thuộc. Chỉ có điều, dù có đó mà khoảng cách đạo đời đã bày ra đó. Vậy mà Nguyễn Tất Nhiên dang tay ra cái một, bất kể luật đời luật đạo. Yêu là vậy phải không ? Phá đổ hết mọi rào cản. Làm cho cái mộng của thi sĩ gần xít. Gần như trong một với tay. Và thiệt. Thiệt như ... thơ. Nói theo ngôn ngữ thời thượng, đó là một bước đột phá phải kể là huê dạng.

Đưa em về dưới mưa

Nói năng chi cũng thừa

Phát phơ đời sương gió

Hồn mình gần nhau chưa?

.....

Hỡi em cười vô tội
Đeo thánh giá huy hoàng
Hỡi ta nhiều sám hối
Tính nét vẫn hoang đàng!

.....
Em hiền như ma soeur
Vết thương ta bốn mùa
Trái tim ta làm mù
Ma soeur này ma soeur

Thơ làm như vậy hỏi những người mười bảy mười tám tuổi kể cả vừa đôi mươi những năm 70 làm sao không thích. Thơ mềm như từng ngón tay vuốt lưng em tóc dài ... Nghe ngọt xót như nước-đá-chanh-đường và êm như tiếng ai rúc rích sau lưng. Bởi vậy chắc cũng có hơn một người khó chịu nhưng rồi chắc ai cũng nhoen miệng cười xòa. Thơ ... “ mi-nhon ” quá mà. Phải không ?

Chính những bài thơ tình đầu đó lúc mới 16 ? 17 ? Hay 18 tuổi ?, cái tuổi người ta hay nói ăn-chưa-no-co-chưa-ấm mà lời lời đã như dao nhọn xoáy khoáy vào mắt vào tai vào tim người đọc thơ. Dở lại hết mọi trang tình sử từ xưa thiệt xưa đến nay thiệt nay, từ mấy ông Tàu tới mấy ông Tây xuyên qua mấy ông Việt ta, có ai đã cả gan gọi người trong mộng - dù là mộng vỡ- là ác quỷ, tay thủ dao găm ... Thất tình, người ta làm thơ nỉ non, trách móc ... là chuyện dĩ nhiên. Và thường thì rất nương tay với ... “ thủ phạm ”, thường giữ giọng tủi hờn biết thân biết phận kể cả khi oán trách. Đằng này ... Nhưng xài tới những ẩn dụ vừa cực kỳ mới mẻ, táo bạo đến độ ... là chuyện không thường. **Người từ trăm năm. Về như dao nhọn. Ngọt ngào vết đâm. Ta chết âm thầm.** Gác qua bên cái chuyện tình cảm lãng nhăng, nói về thơ chính thị, hẳn phải công nhận rằng người con trai mới lớn, tuổi còn trung học mà thơ sáng tạo như chưa từng. Tính cách mâu thuẫn, nghịch đảo trong ẩn dụ là thi pháp mới lạ gây ấn tượng sâu lắng đến tận niềm riêng của người đọc. Nhất là người đọc còn non xèo như lá cỏ. Người làm thơ thì tuổi đời còn quá trẻ mà tuổi thơ văn đã già gấp mấy tuổi đời.

Thêm nữa, một bài thơ khác mà hẳn lúc đó đã gây ít nhiều phiền phức. Và chắc cũng đã làm cho hơn một người buồn lòng. Nhưng khoan ... Đọc lại trọn bài thơ, nếu đoạn đầu có những câu có thể kết tội thì đoạn sau có những câu đủ cho người xá tội. Thơ lắt. Thơ kể cả khi nhắc lại mấy cái chuyện tầm xàm mà miệng đời hay rêu rao. Và thơ hơn nữa khi tụng ca mối tình đã thất thoát của chính mình.

**ta sẽ về thương lại nhánh sông xưa
thương lại bóng hình người năm năm trước...
em nhớ giữ tính tình con gái Bắc
nhớ điều ngoa nhưng giả bộ ngoan hiền
nhớ dịu dàng nhưng thâm ý khoe khoang
nhớ duyên dáng, ngây thơ... mà xảo quyệt!**

.....
nghe nói em vừa thi rớt Luật
môi trâm anh tàn héo nụ-xa-vời
mắt công nương thắm khép mộng chân trời
xin tội nghiệp lần đầu em thất vọng!

ta - thằng ôm hận tú tài đôi
không biết tìm ai mà kể lẻ
chim lớn thôi đành cam rớt lệ
ngày ta buồn thân thánh cũng thôi linh!

.....
em chẳng bao giờ rung động cũ
ta năm năm nghiệt ngã với tình đầu
nên trở về như một con sâu
lê chân mỏng qua những tàn cây rậm
nuôi hy vọng sau ngàn mưa nắng lậm
lá-xanh-em chưa dấu lờ loang nào
để ta còn thi sĩ nhất loài sâu
nhìn lá nôn, tiếc, thêm... đâu dám cắn!

nếu vì em mà thiên tài chán sống
thì cũng vì em ta ngại bước xa đời !

Bài thơ với phong cách rất là cứng chặc, chữ nghĩa trân trọng và thi ảnh hoa lệ là một lời thú tội chân thành. Chân thành còn hơn Nguyễn Bính tại vì yêu quá đấy mà thôi sau khi đã lên tiếng cảm đoán tình nhân đủ thứ còn hơn cái đám độc tài đảng trị thời nay cảm dân ! Nghĩ đến số tuổi lúc sáng tác mà giật mình. Người như vậy, tánh tình như vậy, vốn mơ mộng, phóng túng đến công nghệ mà xuống nước thủ thi những lời tạ tình rất mực như vậy hỏi ai mà không vuốt gịan cho đành !!! Còn lời thú nhận nào dễ thương hơn nữa :

nếu vì em mà thiên tài chán sống
thì cũng vì em ta ngại bước xa đời !

Thì cũng vì em ta ngại bước xa đời . Nghe ra như cả một bản tuyên ngôn để vinh danh tình yêu vĩnh cửu dù đã bị tình vật đến xất bắt xang bang hẳn là còn nhiều lần hơn hai năm lận đận với tình yêu.

Đã hết đầu, cỡi thơ của Nguyễn Tất Nhiên mênh mông lằm. Đã đành, lúc đó còn bận bịu với mấy cô yêu nữ tóc dài tóc ngắn, nhưng cái đầu vốn dĩ không có biên giới thì thơ có biên giới nào đâu. Ngay cái lúc tuổi yêu đương đang sung mãn, người thi sĩ ấy đã có những sắc mắc cao vời vợi và sâu thăm thẳm về cái cỡi người với thân phận làm dân nhược tiểu. Thử đọc lại một bài thơ làm đầu vào khoảng 1971, năm 19 tuổi. **Chiều mệnh danh tổ quốc**. Mặc dầu lo yêu đó, lo thất tình đó, lo đủ trăm ngàn thứ lặt vặt của một người còn trong tuổi học trò, cái đầu hẳn sống cỡi trăng sao nhiều hơn cỡi trần thế, vậy mà cái đầu đó nghĩ ra tựa một bài thơ làm giật mình. **Chiều mệnh danh tổ quốc**. Lối dùng chữ đặt câu quả ư là sắc mắc. Thay vì “nhân danh” như thói thường. Không ! “Mệnh danh” mới đúng độ. “Mệnh danh”, dấu nặng âm trắc trắc nghe ra như có gì ép uổng,

lộ ra sự tiếm danh (mạo danh) của cái-gọi-là-lý-tưởng, làm liên tưởng đến một sự lạm dụng chữ nghĩa. Từ đó, thơ như một nụ cười nhếch mép, mỉa mai cái sự-thật-phi-lý vẫn được rêu rao dù thơ không kết tội. Thơ chỉ phô bày một sự thật hiển nhiên. Ở phía nào, thì nhân danh một lý tưởng, nhân danh một chủ nghĩa để đòi hỏi một sự hy sinh đánh đổi bằng cái chết cũng đều là vô lý. Bài thơ không cường điệu bằng những danh từ rỗng rỗng. Hay thảm thiết. Bài thơ kể lể bằng một giọng điệu tự nhiên như vô cảm. Vậy mà âm hưởng làm tiếc thương người trong cuộc, thương lây sang cho cả một lứa trẻ bị bầm dập vì sự xúi bẩy của quyền lực ngoại bang và tham vọng mù tối của đám người cuồng tín. Ai biểu thi sĩ nghĩa là ru với gió ! Không, người thi sĩ ấy.

Người yêu tôi khóc ngất
Chiều quân đội nghĩa trang
Rạt rào hơi gió nóng
Cho đau tà áo tang

.....
Người yêu tôi khóc ngất
Trước quan tài sĩ quan
Trước hai chàng lính đứng
Thao diễn nghi lạnh lòng

.....
Đọc tiếp để thấy cái tinh tế của một kiểu đầu óc thường bị rêu rao là cứ lơ mơ nơi những phương trời viễn mộng ...

Người yêu tôi khóc ngất
Trung úy thân nhiên cười
Lồng trong khung ảnh đẹp
Dựng sau bình bông tươi

Dự đám tang một người lính tử trận, người thi sĩ chưa tới tuổi hai mươi nghe thấy gì ngoài những hình ảnh quen thuộc trong bất cứ một đám tang lính nào đã xảy ra trong suốt 7000 ngày đêm trên cái xứ sở khốn nạn của chúng ta. Quan tài, vòng hoa, nhang khói, những vành khăn trắng, tiếng khóc, tiếng kèn đồng ai oán v. v... Mọi thứ mà ai cũng thấy. Ở đây lại có một thi ảnh độc đáo mà đã mấy ai nhận ra.

Người yêu tôi khóc ngất.
Trung úy thân nhiên cười.

Người yêu tôi khóc ngất. Trung úy thân nhiên cười. Có thấy ra được sự tương phản độc ác của một hoạt cảnh quen mắt đến gần như không còn làm ai thấy lạ. Thân nhân của người chết khóc ngất. Nhưng trên di ảnh đặt trước đầu quan tài thì hình người cười tươi. Đâu có ai chụp hình người chết bao giờ. Cho nên khi đột ngột mất đi, người ta chỉ còn cách lục tìm những tấm hình cũ, khi còn sống. Khổ nỗi, hình những người chết trẻ được chụp lúc còn sống hẳn cũng trẻ trung làm gì thiếu những nụ cười đầy sức sống. Cho đến khi, chuyện xảy ra, giữa khi cha mẹ em út bạn bè và góa phụ hay tình nhân khóc lóc thê thiết thì người chết ... cười ! Nụ cười tương phản với tiếng khóc. Sao cả hai xảy ra trước cùng một thảm cảnh. Sự mâu thuẫn làm ra cái bi đát đến tột cùng, được

thi hóa một cách thân nhiên như một ngọn gió thoảng nhẹ qua vai mà ai dè thấm lạnh. Chính sự mẫn cảm tuyệt vời của người làm thơ đã phát hiện ra cái nghiệt oan tưởng chừng vô nghĩa đó.

.....
Sự vinh thăng bất ngờ
Là đem theo nước mắt
Là danh dự xót xa
Là một lần đắp mặt
Một lá cờ quốc gia

.....
Chiều quân đội nghĩa trang
Chiều mệnh danh tổ quốc
Có muôn ngàn câu kinh
Có muôn ngàn tiếng khóc
Có chuyển xe nhà binh
Đưa "Thiên Thần" xuống đất
Còn ai, còn ai chẳng?
Mua cờ bằng tính mệnh
Cho tôi đừng biết tên
Cho tôi đừng nhận diện
Cho tôi đừng chứng kiến
Xác "thiên thần" rã manh
Người yêu tôi khóc ngất
Chiều quân đội nghĩa trang
Vài dặm bụi lang thang...

Cho tôi đừng biết tên. Cho tôi đừng nhận diện. Cho tôi đừng chứng kiến ... là một tiếng kêu thương bi phẫn, biểu lộ một thái độ nhân bản tuyệt vời. Không muốn nhìn, không muốn thấy những tang thương. Mà có được đâu. Tiếng kêu xin trong vô vọng. Cuộc chiến tranh đó là một tai họa mà mọi người đều có phần. Vì vậy, tiếng kêu như một phản kháng bất lực, nghe tội nghiệp làm sao, tâm hồn mềm như lá cỏ của những người mang mệnh thương vay ! Nhưng có phải vậy thôi đâu, người làm thơ còn đẩy tới chập choạng hư vô, những cảm nghĩ sâu từ vô thức ...

Kể chuyện đám tang, rạch ròi như một đoạn phim chiếu lại, với những suy nghĩ cặn cùn để rồi kết luận ngon ơ với hình ảnh chẳng ăn nhằm gì hết với dàn bài đã sẵn. Bài thơ dứt với câu áp chót coi như đã đủ ý. Nhưng không. Còn thêm **Vài dặm bụi lang thang**. Như nói bâng quơ vậy. Mà điều cặn tình cặn lý. Huyệt mộ lấp kín rồi. Nước mắt lau khô. Nỗi buồn cất lại. Mọi người ra về. Cái còn lại ? Cái còn lại là ... những hạt bụi lang thang bay dài theo chiều tối. Hạt bụi nhẹ lắm, mờ lắm như có như không. Có phải đó là hình ảnh đích thực của mọi thứ giá trị mà cuộc đời này đặt để cho con người. Từ gặp gỡ đến chia ly, từ tiếng cười đến tiếng khóc, từ có đến không, rồi ra ... rốt lại còn có gì đâu ngoài những nhúm bụi vật vờ. Triết gia !

Đọc thơ Nguyễn Tất Nhiên, nhất là những bài thơ năm chữ, lắm khi tưởng như không phải là thơ mà chính là ... thơ ... thứ thiệt. Bởi vì thơ là luật là lệ, là câu cú

vần điệu. Mà muốn có luật lệ thì phải suy nghĩ, phải cần bút, đôi khi phải vò đầu, phải ... phải ... Vũ Hoàng Chương có lần than rằng phút-linh-cầu-mãi-không-về, bâng-khuâng-giấy-trắng-chưa-hề-mực-đen. Dẫu chỉ là một cách nói, nhưng ít hay nhiều cũng chứa nhiều phần trăm sự thật. Đàng này, đọc thơ Nguyễn Tất Nhiên có cảm tưởng như thơ phát ra liền tù tì khi người thơ làm thơ. Kiểu như mây thì bay, nước thì chảy, và Nguyễn Tất Nhiên thì ... thơ. Vui cũng thơ mà buồn cũng thơ. Chẳng cần vò đầu nặn óc, chẳng phải o ép vặn vẹo chữ nghĩa. Si tình cũng thơ mà thất tình càng thơ. Đọc lên tưởng là dễ dàng lắm mà thơ không dễ dãi chút nào. Không có chữ nghĩa bóng bẩy, càng không làm bộ làm tịch ra vẻ bí hiểm triết lý cao siêu. Có điều cái bất thường đã ẩn tàng trong cái rất mực bình thường. Hồng chừng nếu lấy biệt hiệu là Hồn Nhiên cũng không có gì là sai chạy !!!

**Hai năm tình lận đận
Hai đũa cùng xanh xao
Mùa đông, hai đũa lạnh
Cùng thờ dài như nhau**

Chuyện lỡ dở không làm ai vui. Nhất là kiểu người-đó-ta-đây càng như chọc gheo thêm nỗi buồn.

**Hai năm tình lận đận
Hai đũa đành xa nhau
Em vẫn còn mắt liếc
Anh vẫn còn nôn nao**

Lời thơ đi một mạch êm ru như một tiếng thở dài. Tưởng tình qua như một cơn gió thoảng. Không. Người con trai ở đây nặng lòng hơn nhiều lắm. Bất quàng chuyện mình qua hình ảnh cây thánh giá trên nóc chuông nhà thờ là một thú nhận tuyệt vời. Có phải muốn xác nhận tình yêu đã đóng đinh mình lên thập giá, như Chúa bị đóng đinh trên đỉnh đồi Golgotha mặc tình cho thiên hạ ném đá đập vùi. Dẫu vậy Chúa có than phiền gì đâu. Chúa xuống trần là để cứu rỗi nhân gian. Như người tình chịu thua nhưng vẫn sung sướng vì đã có lần tìm được tình yêu.

**Anh bây giờ có lẽ
Xin làm người tình thua
Chuông nhà thờ đổ mệ
Tượng Chúa gãy hơn xưa
Chúa bây giờ có lẽ
Rơi xuống trần gian mưa**

.....
**Anh bây giờ có lẽ
Thiết tha hơn tín đồ
Nguyện làm cây thánh giá
Trên chót đỉnh nhà thờ
Cô đơn nhìn bụi bậm
Làm phân bón rêu xanh**

Làm phân bón rêu xanh. Chỉ xin làm phân bón cho rong rêu là thứ loài hạng bét. Ai nói sao không biết. Chớ còn lời nguyện ở đây thì quả là thượng hạng. Làm sao không thương cho đành !

Thơ đi sát với cuộc đời nên đi thẳng vào lòng người ngon ơ. Thơ làm như ở với người thơ đâu sẵn, như hơi thở, như nhịp tim, buồn vui giận hờn gì cũng ra thơ ngay trong khoảnh khắc. Vì vậy mà lời thơ trong sáng, nhịp thơ sông sề, tiếng thơ nhẹ nhàng, thanh thoát như tiếng nước suối róc rách một buổi đầu xuân khi tuyết đang tan mà ngược lại nghĩa và ý thì nặng trĩu như trời còn đông dưới mấy tầng tuyết phủ. Thơ ở đó mà tình thơ cũng ở đó. Làm thơ như chơi nên người đọc cảm thấy ... chơi vui.

Lần theo những bước đời rất mực chệnh vênh của tuổi trẻ đa đoan. Đọc thêm đôi dòng lục bát của Nguyễn Tất Nhiên, thể thơ làm thì dễ ợt mà hay thì khó dàn trời. Đọc thêm để thấy cái tài hoa của người thơ mà tuổi đời vừa chớm hai mươi. Bài Chuyến đò Cữu Long.

Đò qua sông, chuyến đầu ngày
Người qua sông, mặc áo dài sông eo
Sông hiền sóng lạ lòng reo
Trời bao la cũng nhìn theo... ái tình
Người qua sông, qua một mình
Nắng trên sông, nắng vàng hanh mái đầu
Xin em vài sợi tóc nhau
Trói thân ta với nghìn sầu chung nơi
Mong em gìn lấy ơn trời
Thấy quanh năm, thấy ta đời tai ương!
Người qua sông, mặc áo hường
Nắng dương gian, nắng buồn hơn trước nhiều

Lục bát không thềm theo nhịp chẵn như thói thường. Lục bát phóng túng, phá cách như cái tuổi trẻ phá rào. Cấu trúc thơ lắt léo mà thơ nghe ra sông sề, êm đềm. Hơi thơ lúc ngắt quãng, lúc xuôi liền một mạch kéo theo mớ hình ảnh buổi sớm mai lóng lánh thứ nắng sớm mịn băng trên vạt áo hường nhan. Đò ngang qua sông có tượng trưng gì cho một sự ngăn cách. Xử dụng điệp tự (để nhấn mạnh) mà âm vọng lại nhẹ hều. **Người qua sông, qua một mình. Nắng trên sông, nắng vàng hanh mái đầu.** Cách ngắt câu chẵn lẻ bất thường làm bài thơ trở nên sinh động, phá vỡ cái cấu trúc quen mắt của lục bát, làm thay đổi hẳn tiết tấu quen tai. Thay vì hoặc hai hoặc bốn, người làm thơ trẻ không ngần ngại cất nhịp ba-ba hay ba-năm. Nhịp lẻ gợi ra cái trắc trở của cuộc tình. **Người qua sông, mặc áo hường.** Ngắt câu ba-ba tỏ vẻ dứt khoát, chấp nhận chuyện lẻ đôi. Người qua sông, người đứng lại bên bờ. Đến câu tám, ngắt câu ba-năm, làm thay đổi hẳn âm hưởng của thơ. Đang dứt khoát bỗng nhùn nhàng. Dù chấp nhận nhưng làm sao không buồn. Nỗi buồn sẽ kéo dài cho đến bao giờ ai biết. **Nắng dương gian, nắng buồn hơn trước nhiều.** Thử đọc lên thành tiếng, tự nhiên chữ “buồn” -trầm bình thanh- phải hạ giọng xuống, thanh âm như lắng lại rồi ngân dài ra, rồi cao giọng lên với chữ “hơn” -phù bình thanh- hiển hiện cái

lắt léo của tình cảm. Như xác nhận sẽ còn buồn lâu, buồn sâu, buồn hoài, buồn dài dài ... Thơ điệu vầy ai vui cho nỗi. Có phải trong cái buồn, thơ đã có cái đẹp tự thân.

Rồi lại thêm cái áo dài suông eo. Trời, chữ nghĩa mới điệu làm sao ! Cái kiểu áo dài trắng của nữ sinh những năm 70, hai tà lắt phất mà eo thì thả lỏng, không chít cũng không thắt cho dáng đi ra vẻ thong thả mượt mà. Chữ “ suông eo ” quả là đặc địa. Suông eo vì eo áo đã buông ra, mà buông ra là thả mặc tình cho gió thong thả lay càng ra chiều ẻo lả . Vậy mà sao hồi đó không ai nghĩ ra để cho người con trai mới hai mươi tuổi đầu đã thành nhà ngữ học !

Kể ra cũng đã đáng được ngả nón chào thua trong cái chợ thơ rất ư là bát nháo. Tính ngưng rồi bỗng dừng lại nhớ quãng thêm một bài thơ tình khác. Nhưng lần này là loại tình nước tình nhà nên chắc không làm ai giã nấy. Một bài thơ 7 chữ khi đã xa quê. Tình thơ hồn hậu như hàng cau quê cũ, êm đềm như nước đọng dưới cầu ao, xa quê rồi còn vọng mãi theo lòng. Nhớ nội.

**Mưa nắng hai mùa trên xứ nội
Vun trồng từng luống mạ vòng khoai
Mấy dây trầu "lệt" tươi màu lá
Ôm ấp hàng cau với tháng ngày**

.....
**Từ lúc giặc về, con biệt xứ
Nát lòng chim quốc nhớ quê hương
Mấy thu vàng úa đời xa cội
Chẳng biết mộ phần nội có yên?**

Mấy thu vàng úa đời xa cội. Chẳng biết mộ phần nội có yên ? Trời ơi, ai cảm sao không biết chớ bây giờ đọc lại mà muốn chảy nước mắt. Thơ về quê cũ nghe sao mà êm dịu như muốn vuốt ve cái quê cũ đã bỏ đi. Hỏi mà chắc cũng biết lòng người tàn tệ, sau cuộc tương tàn, cả những nóm đất cũng không yên thân. Ai nói thi sĩ chỉ lo chuyện trên trời. Chuyện dưới đất, đã nói thay giùm cho bao nhiêu người hằng đau nỗi đau xa cha xa mẹ, bỏ nước bỏ quê. Mà nói giùm bằng một giọng điệu hiền lành, âu yếm như tiếng thủ thi giữa bà cháu, những ngày còn chung ấm lạnh.

Thơ còn nhiều lắm. Có khi còn viết cả nhạc. Nhất là cả một dòng thơ sau năm 75, những năm còn kẹt lại ở đó và sau khi đã vượt thoát qua xứ người, với những cảm hứng mới khi con tim đã thôi xốc nổi. Rất nhiều những bài thơ có tựa cùng bắt đầu bằng chữ “ Tâm ... ”, làm như đang dọn đường cho một hướng đi tĩnh lặng, tìm tới một cõi ít tị hiềm hơn cái cõi nhân gian. Nhưng khổ nỗi, mấy khi kẻ tài hoa mà chịu hứa tới bạc đầu !!! Cũng đành !

Mà thôi, nói hoài cũng không hết chuyện. Đã hứa chỉ nhắc lại thơ tình ! Điều cốt yếu là thơ tự lúc đầu đã hiển hiện rõ ràng tài hoa của một thi nhân, thi nhân thứ thiệt không cần nhãn hiệu.

“ Truyền thuyết ” kể rằng : thi sĩ có yêu một người con gái- bạn đồng trường, mà tình vô vọng nên tình hiển lộ thành thơ. Cái chuyện đó phải kể là một chuyện rất thường-tình-ở-huyện. Trai gái mới lớn phải lòng người khác phái rồi đem kể lể bằng văn xuôi hay văn vần thời nào cũng có. Có người, vốn tánh e dè thì chép tay vô nhật ký rồi giấu kín. Có kẻ gan dạ hơn thì nắn nót rồi gởi cho mấy tờ nhật trình với một bút hiệu kêu như gió thoảng mây bay. Lắm khi được đăng trong mục văn nghệ mầm non hay hoa thơm cỏ lạ gì đó, với hàng chữ nhấn nhủ bài-lai- cáo-xin-đừng-gởi-cho-báo-khác. Có khi, thơ gởi đi rồi đi luôn chẳng thấy hồi âm. Nhưng có sao, miễn là có dịp được trang trải nỗi lòng ra giấy trắng mực đen sau khi đã không dám mở miệng nhắn nhe gì hết với người trong cuộc. Cuộc tình chưa bồi đã lở coi như cũng có phần nào giải tỏa. Vậy rồi thôi. Có khi thời một cách ngang xướng. Cái mộng làm văn thi sĩ rồi cũng ngưng ngang. Trường hợp Nguyễn Tất Nhiên thì lại khác. Người ta nói người thi sĩ ấy vì thất tình mà làm thơ. Dường như không hẳn là vậy. Thất tình chỉ là cái cớ. Nguyễn Tất Nhiên làm thơ ... thất tình vì Nguyễn Tất Nhiên là thi sĩ. Thi sĩ. Tôi chắc người buồn từ một thuở. Đất trời còn dậy dáng hoang sơ. Cõi trong chưa tỏ niềm trần trở. Người đã buồn vui một cõi mơ. Tôi biết người buồn tự bấy giờ. Mẹ cha vừa kịp nói duyên tơ. Những tình thế trắng còn dong ruổi. Người đã vùi thân một cõi thơ...

.....

Có người kể có khi trời trưa nắng chang chang mặc cái manteau mua ở khu Dân sinh, mồ hôi nhễ nhại đạp xe chạy vòng vòng ... hay ra đứng sừng giữa ngã tư đường, ngó trời ... (*)

Người ta còn kể, lâu lắm rồi, Rimbaud làm thơ từ năm 15 tuổi, thơ như một thứ tiên tri thâu thị và đời sống như một con tàu say. Le bateau ivre...

Người ta còn kể tiếp, Van Gogh mà mỗi nét vẽ như một vết đau quần quại ...

Người ta còn nhắc đến Bùi Giáng còn-hai-con-mắt-nhớ-người-một-con ...

v. v ... và v. v...

Nhưng có cần không. Mỗi thi nhân là một thế giới riêng. Riêng với cái nghĩa cực cùng của nó.

Từ bài thơ Tình tuyệt vọng Sonnet d' Arvers mà Khái Hưng dịch ra lục bát **Tình tuyệt vọng, nỗi thâm sâu. Mà người gieo thâm như hầu không** hay cũng đã có không biết bao nhiêu thơ tình lỡ, tình trể, tình buồn, tình hận ... nhưng phải nói dường như không có thơ tình lụy nào dễ thương, dễ mến, dễ yêu, dễ nhớ, dễ chịu ... và dễ dàng cho bằng thơ tình của Nguyễn Tất Nhiên. Những câu thơ tình để tán tỉnh hay thở than nghe ra đều hồn nhiên, nhẹ nhàng như lời thủ thỉ của gió mát với trăng thanh, của hoa xuân với ong bướm, của những cặp tình nhân kiểu Paul et Virginie. Platino amor.

Những năm cuối cùng sống ở Cali, xứ Mỹ, nơi có rất nhiều người Việt sống, hẳn là không thiếu người mến mộ cũng như ghét bỏ. Hẳn dường như đã có một chọn lựa. Minh khúc 2. **Khi mà, dòng đã xa sông, thì trăng vẫn chiếu buồn**

trong tháng ngày. Khi mà chim đã xa bay, thì cây vẫn trái tình hoài trông mong. Khi mà mò cò thu đông, thì xuân xanh vẫn phượng hồng hè xưa. Để sau cùng, chọn cái chết tự ý, có phải là lời đáp trả sòng phẳng cho mọi tiếng đời dị nghị. Là cách hoàn trả cả vốn lẫn lời cho thứ ân phước độc được mà mạng số đã dành riêng. Tài thơ đó, loài thi sĩ đó ngay cả giữa vinh quang, muôn đời rồi vẫn cô đơn, làm lủi đi giữa thế gian. Ai hiểu, ai san sẻ hạnh phúc, ai sót bớt tai ương. Hay chỉ toàn ngộ nhận. Những ngộ nhận vốn dĩ là bản chất của cuộc đời. Cười khóc với thế nhân nhưng rồi giữa trùng trùng nhân thế ai là kẻ san sẻ cho hết được những khúc nhôi trong cùng tận của lòng riêng. Người đã đẩy hồn thơ tới tận cùng biên giới của mộng và thực, của thiên đường và địa ngục, của yêu thương và ghét bỏ, của thiên tài và điên loạn.

Phần số của thi sĩ có phải đã từ tiền định. Sẵn rồi. Sẵn đâu từ khi mới phôi thai. Sẵn đâu từ khi người dân thành Athène tuyên bản án chung thẩm cho loài thi sĩ : Hãy đội cho họ vòng nguyệt quế rồi đuổi họ ra khỏi thành phố.

Còn lời kết án nào hùng biện hơn nữa cho cái loài thi sĩ, những người được sinh ra để làm đẹp cho đời. Và làm khổ cho chính mình. Như có lần, chính người thi sĩ ấy đã nói :

Ta phải khổ cho đời ta chết trẻ

Phải ê chề cho tóc bạc với thời gian

Còn lời tự thú nào khinh bạc hơn nữa, người thi sĩ ấy ...

Cao vị khanh

(*) Thái Thụy Vi ?

(**) Truyện Tắt lửa lòng của Nguyễn Công Hoan.

Lan và Điệp, tuồng cải lương của Trần Hữu Trang

Chuyện tình Lan và Điệp, nhạc của Lê Dinh, Minh Kỳ, Anh Bằng ...

(***) Hoa trắng thoi cài trên áo tím, thơ củ a Kiên Giang